

Вітаўт ЧАРОПКА:

«МОЙ АБАВЯЗАК — ВЯРНУЦЬ БЕЛАРУСАМ ІМЁНЫ ІХ СЛАЎНЫХ ПРОДКАЎ»

Пастаянная рубрыка «Ігуменскага тракта», якую вёў вядомы пісьменнік Вітаўт Чаропка, сышла ў больш шырокую прастору — віртуальную. Цяпер на партале Выдавецкага дома «Звязда» дзейнічае рубрыка «Пантэон вялікіх беларусаў» — цыкл гістарычных эсэ Вітаўта Чаропкі. Адзін з артыкулаў пра яго называўся «Калумб сёвай даўніны». І сапраўды, шмат у чым даследчыку давялося быць першым, асэнсоўваючы старонкі беларускай гісторыі, папулярызуючы яе незаслужана забытых персанажаў. Чытайце разважанні слыннага нашага аўтара ў гэтым інтэрв'ю і завітвайце на наш сайт, каб зазірнуць у «Пантэон» — сапраўдную хрэстаматыю беларускага мінулага. Там вы зможаце ў даступнай, займальнай форме, у суправаджэнні выяў сустрэцца з князямі і філосафамі, друкарамі і паэтамі, вайскаводцамі і навукоўцамі нашай зямлі, даведацца незвычайныя факты пра іх.

— Пра колькі постацяў ты ўжо напісаў і ці лёгка «знаходзіць» новыя? Якімі крыніцамі карыстаешся?

— Пэўна, за сотню будзе. Калі пішу пра гістарычную постаць, дык імкнуся выкарыстаць усе даступныя крыніцы. Вельмі каштоўным матэрыялам з'яўляецца эпістальная спадчына. Удаецца зазірнуць чалавеку ў душу, зразумець яго пачуцці і матывы. Усялякі раз, калі заканчваеш пісаць нарыс пра чарговага героя, адчуваеш сум, нібыта развітваешся з добрым сябрам, бо за доўгі час ён становіцца табе блізка і дарагі. Нават робіцца сорамна за нейкія яго паводзіны ці ўчынкi, хочацца ў іх разабрацца і апраўдаць яго. Гэта, вядома ж, суб'ектывізм, але куды ад яго дзецца, калі ты пішаш пра чалавека, хай нават і вялікага.

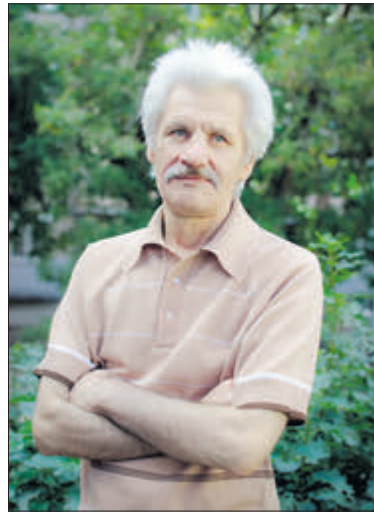
— Сярод персаналіі тваіх артыкулаў не толькі тыя, каго можна падвесці пад азначэнне «этнічны беларус», і не толькі адназначна станючыя героі. Пытанне, якое выклікае шмат спрэчак: хто варта быць занесены ў нацыянальны пантэон? Якімі крытэрыямі ты кіруешся? Ці здаралася, што рашэнне прадставіць кагосьці як беларускага героя выклікала супраціў?

— Для мяне і крывіцкія князі (як іх называе «Аповесць мінулых гадоў»), і вялікія князі літоўскія, і «літвіны» Радзівілы, і «русiны» Сапегі — прадстаўнікі нашай, беларускай, гісторыі. Важна не этнічнае паходжанне той ці іншай асобы, а тое, што яна зрабіла для нашай зямлі, якую мы цяпер называем Беларусь. Вось я і расказваю сціпла і дасціпна пра гэта. І ў «Пантэоне» прадстаўлены людзі рознага этнічнага паходжання, напрыклад татарскага — Якуб Ясінскі і Напалеон Орда, ці нямецкага — Антоні Тызенгаўз, Эмілія Плятэр. Гэтыя людзі ўпісалі свае імёны ў нашу гісторыю і культуру. Можна пашкадаваць, што не пра ўсіх вартых удалося расказаць. Канешне, ёсць асобы, якія выклікаюць унутраны супраціў, напрыклад Жыгімонт Аўгуст. Але

мне яго шкада як няшчаснага чалавека з даволі драматычным лёсам. Зрэшты, ён імпаануе тым, што ўмеў шукаць кампраміс — адна з галоўных якасцяў уладара. Ён быў аматарам мастацтва і гуманістам і не дапусціў рэлігійнай і палітычнай варажнечы, як у Францыі ці пазней у Германіі.

— Пятро Васючэнка напісаў эсэ пра «беларускую здраду» — маўляў, у гісторыі паводзінамі беларусаў часта расчароўваліся іх часовыя саюзнікі, вінавацячы ў «здрозе». А сутнасць у тым, што беларусы павінны быць верныя ўласным інтарэсам, у чым ім адмаўляюць. Ці можа існаваць «аб'ектыўная гісторыя», ці ўсё-ткі кожны народ мусіць ацэньваць падзеі з пункту гледжання ўласных нацыянальных інтарэсаў? Як прыклад — у кнізе пра Уленшпігеля Шарля дэ Кастэра іспанцы паказаны адмоўна, у раманах Жуль Верна дэманізуюцца англічане-каланізатары, насуперак «прагрэсіўным французам», Фенімор Купер, наадварот, паказваюць добрых англічан, якія хаўрусуецца з індзейцамі, і кепскіх французай... І гэтак далей.

— Гэта аксіёма, што кожны народ клапаціцца перш за ўсё пра сябе і свае інтарэсы. Чым закончылася «братэрская любоў» палякаў да літвінаў? Рабаўніцкае Люблінскай уніяй, калі Польскае Каралеўства прысвоіла сабе палову Вялікага Княства Літоўскага. Вось тут мы і бачым, як гэтую падзею ацэньваюць у Польшчы і як мы. Для польскіх гісторыкаў — гэта трыумф польскай палітыкі і г. д., а для нас — драма, якая зьяля дзяржаву нашых продкаў да другараднай ролі ў Рэчы Паспалітай. І дзе тут аб'ектыўнасць? Хто вызначыць яе? Магчыма, правільна, што гісторык мусіць быць перш за ўсё патрыётам, а пасля навукоўцам. Гэта натуральныя праяўленні чалавечых пачуццяў. Я згодны з тваімі прыкладамі. Нашы сэрцы заўсёды на баку герояў, якія змагаюцца за свабоду народа і роднага краю.

— Што мае большае значэнне: мастацкія творы на гістарычныя тэмы ці дакументальныя даследаванні? Наколькі вырашальна між імі мяжа, колькі можна дапусціць у мастацкім творы скажэнне фактаў, а ў артыкуле — эмацыянальную афарбоўку?

— Важна і тое, і тое. Мастацкі твор можа захапляльна і вобразна расказаць аб мінулым і стварыць яго прывабную карціну. Часта наша ўяўленне аб гістарычных падзеях якраз і грунтуецца на мастацкіх творах. Але аснова любога гістарычнага твора — гэта перш за ўсё навуковае даследаванне гісторыкаў — яны падаюць факты, прыводзяць дакументы, робяць высновы. Некаторыя гістарычныя даследаванні чытаеш, як захапляльны дэтэктыў. Не толькі змяняеш свае старыя погляды на тую ці іншую гістарычную падзею ці асобу, але і па-новаму спрабуеш яе асэнсаваць. Імпануе, калі даследчык думае, аналізуе і праўляе шырокую эрудыцыю, і тады не залішнімі здаюцца маленькія лірычныя адступленні, удалыя параўнанні і метафары. Думаю, не грэх даволі вольна трактаваць гістарычныя факты ў мастацкім творы. Калі гэтага вымагае раскрыццё вобраза ці сюжэт, дык чаму не? Твор можа толькі выйграць. Успамінаецца вядомы прынцып Аляксандра Дзюма, для якога гісторыя — гэта «цвік», на які ён «вешаў» свае сюжэты. І класічны прыклад: «Вайна і мір» Льва Талстога. Колькі яго дакаралі за недакладнасці, за скажэнне фактаў, а вось пра вайну 1812 года мы якраз і ведаем з яго вялікага твора.

— Гендарнае пытанне... Як шмат у гісторыі застаецца жаночы імёнаў, у прыватнасці ў гісторыі Беларусі, і якімі шляхамі жанчыны траплялі ў гісторыю?

— Нашай гісторыі ўсё ж пашчасціла на славетных жанчын, нагада-

ем Рагнеду, Ефрасінню Полацкую, Соф'ю Гальшанскую, Ганну Святаслаўну, Марыю Віцебскую, Ульяну Цвярскую, Анастасію Слуцкую, Соф'ю Слуцкую, Барбару Радзівіл, Эмілію Плятэр, дзеячак беларускага адраджэння Палуту Бадунову, Канстанцыю Буйло, Цётку ці драматычны лёс Ларысы Геніюш. Не кажу ўжо пра суквецце нашых цудоўных паэтак, мастачак, артыстак, спартсменак.

— У адной з нашых гутарак ты сцвярджаў, што не гісторык і не пісьменнік... А ты ж яшчэ і карціны ўзяўся пісаць. Ці працягваеш і на якія тэмы?

— Так, «Двух станов не боец, а толькі гость случайный». Пісьменнікі лічаць мяне гісторыкам, а гісторыкі — пісьменнікам. Становіцца натуральнае, калі працуеш на памежжы розных жанраў. Сам я вызначаю жанр сваіх біяграфічных штудый, як літаратурна-гістарычныя нарысы. Але яны толькі частка маёй творчасці, хай і значная. Проста я лічу, што мой абавязак вярнуць беларусам імёны іх слаўных продкаў, каб іх сузор'е зіхацела над Беларуссю. А ў творчасці мне падабаецца звяртацца да новага, таму захапляўся і постмадэрнізмам, і містыкай, і гісторыяй, і фэнтэзі, і прыгодамі, авантурамі. Усяго патроху, не хочацца паўтарацца і тыражаваць сябе. Калі твая творчасць не для твайго матэрыяльнага забеспячэння, дык мусіць прыносіць духоўную, эстэтычную асалоду. Вось тут вельмі і прыдаўся жывапіс. Гэта чароўна, калі пад тваёй рукой нараджаецца маляўнічы твор, ты можаш убачыць вынік свайго натхнення і працы, а не чакаць месяцы, а то і гады, калі надрукуецца твой чарговы опус. Гэта сапраўды захапляльна! У мастацтве творчы працэс больш інтэнсіўны і нават эмацыянальны. Ды ўвогуле, нас акаляе шэры свет, мала сонца, а я ствараю свой свет з фарбаў, шматколорны і дзівосны, і ад гэтага на душы робіцца светла. Сваім святлом дзялюся з іншымі — дару ім свае работы. Офіс «Беларускага гістарычнага часопіса», дзе я працую, абвешаў карцінамі, так што там у нас пастаянны вернісаж.

— У якім са сваіх герояў ты найбольш расчараваны? А ці былі адваротныя выпадкі?

— У сваіх героях я не расчароўваўся, бо яны ўсе вельмі годныя асобы, хоць і не ідэальныя. Я думаю, пра людзей трэба пісаць добрае і светлае, неяк мы забыліся казаць добрае слова пра сваіх сяброў, знаёмых, калег, сабратаў на пыры. А калі я ў кім і расчараваны, дык у самім сябе. Мог зрабіць больш і лепш, а дзесьці паленаваў-

ся, не сабраўся, адклаў на заўтра, а ў выніку не зрабіў тое, што мог і мусіў зрабіць паводле свайго прызнання.

— Калі складаць вобраз архетыповага беларуса, рысы якіх гістарычных персанажаў ты б яму надаў?

— Няпроста адказаць. Часам тыповы беларус мне нагадвае купалаўскага Зносака з «Тутэйшых» з яго філасофіяй прыстасаванца ці Мележаўскага Дзятліка, для якога зямля клінам ён сышла на яго дзялянцы, і далей ён нічога не бачыць. Думаю, сучасным беларусам не хапае высакароднасці і самаахвярнасці Каліноўскага, падвіжніцтва Скарыны і, на жаль, здаровай нацыянальнай годнасці. Трэба навучыцца не толькі паважаць саміх сябе, але і любіць. Вось-вось, нам не хапае свайго, беларускага, эгаізму. Мы — гэта мы! Мы моцныя і мы пераможам. Любога, таму што мы беларусы!

— Ці была мара ўмяшання ў нейкія гістарычныя падзеі, пра якія пісаў? У якую эпоху адрывіўся б? Што менавіта зрабіў бы?

— Гэта з вобласці фэнтэзі. Адзінае, што хацелася неяк, зазірнуць у эпоху Полацкага княства і пачаткаў Вялікага Княства Літоўскага. Там, сапраўды, трылер і дэтэктыў, што да чаго, хто, калі і як — з-за недастатковасці крыніц малавядома, але вельмі цікава. Вось каб адшукаўся нейкі летапіс з той эпохі — гэта было б сапраўдным адкрыццём старажытнай Беларусі. А так даводзіцца гадаць ды гарадзіць усялякія версіі.

— Традыцыйна-банальнае: што ў планах? А што ў марах?

— Планы канкрэтныя: выдаць тое, што напісаў. Цяпер вось працую над серыяй кніг пра вялікіх князёў літоўскіх. Яны багата ілюстраваныя, напісаныя спецыяльна на рускай мове для шырокага кола чытачоў. У выдавецтве «Адукацыя і выхаванне» выйшла ўжо пяць кніг з гэтай серыі. Праект, як лічу, апраўдвае сябе, бо годна прадстаўляе нашу гісторыю. Напрыклад, толькі на адным з расійскіх сайтаў было 90 тысяч спампоўванняў кнігі «Витовт». Так што цяпер з галавой у гэтым праекце. А накат мар, дык яна адна — каб у Беларусі ўсё было добра!

Людміла РУБЛЕЎСКАЯ.

Нагадаем для нашых чытачоў, што адрас рубрыкі «Пантэон вялікіх беларусаў» — <http://zviazda.by/be/project/panteon-aychynny>. Там багата дапаможнага матэрыялу для школьнікаў, студэнтаў, настаўнікаў і шмат цікавага для ўсіх аматараў гісторыі. Рубрыка рэгулярна папаўняецца.

Пункт на карце

Сярэдняя школа № 6 горада Кобрына сумесна з мясцовым аддзелам культуры райвыканкама працуе над праектам турыстычнага гіда і даведніка. Акрамя таго, новы інфармацыйны прадукт утрымлівае звесткі энцыклапедычнага характару аб мясцовых адметных мясцінах і славуцасях.

Цікаваць да гісторыі і сакрэтаў невялікіх гарадоў з кожным годам расце. І справа не толькі ў тым, што людзям падабаецца адкрываць для сябе новыя маршруты. Часам мы проста хочам збегчы ад сталічнай мітусні і паспрабаваць ператварыцца хоць бы

на дзень у адкрывальнікаў невядомых нам раней куткоў Радзімы. Сёння, калі пандэмія «замыкае» нас у межах краіны, самы час больш увагі надаць вывучэнню ўласных гісторыі і культуры.

Але, на жаль, на месцах пакуль яшчэ не хапае прафесійных экскурсаводаў, даволі часта многія аб'екты не адзначаны на карце і не апісаны. Таму сёння асабліваю ролю набываюць аўдыягіды, якія дазваляюць турысту падарожнічаць самастойна.

Праект «Пазнай Кобрин» (<https://kobrintour.by>) будзе карысны для тых, хто хоча больш даведацца пра гэты горад і раён. Выкарыстоўваючы інтэрактыўную карту

з нанесенымі на яе аб'ектамі (помнікі, архітэктура, музеі, паркі, скверы, месцы пахаванняў, прыродныя аб'екты), можна дабрацца да ўсіх цікавых месцаў. З дапамогай геалакацыі пракладаць свае маршруты і знаходзіць аб'екты, якія хацелася б наведаць.

У аснове праекта — уласная распрацоўка платформы «Planet Guide», якая адкрывае турыстам доступ да інфармацыі аб самых важных аб'ектах рэгіёна.

Прадумана тут і актуальная ў часы каранавіруса форма пазнання — віртуальная экскурсія па Кобрине. 3D-тур правядзе па галоўных вуліцах горада, праз сквер на Плошчы Леніна да Палаца культуры і сядзібы

Суворава. І нават па мясцовым музеі можна пагуляць віртуальна.

А чаму б не зазірнуць у 80-я гады — унікальныя фатаграфіі з падрабязным апісаннем нагадаюць пра атмасферу таго часу, дазваляюць прасачыць змены, які адбыліся ў гарадской прасторы.

Прадукт адаптаваны пад усе сучасныя гаджэты. Дзякуючы праекту «Пазнай Кобрин» з усімі яго інструментамі (інтэрактыўная карта, QR-коды, аўдыягід) любы ахвотны можа вывучаць цікавінкі горада. Натуральна, кішэнны аўдыягід будзе карысны не толькі для гасцей горада, але і для мясцовых дзяцей і моладзі, людзей з абмежаванымі магчымацямі.

САМ САБЕ ЭКСКУРСАВОД